

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Chmieleckiej pt. „Imigranci z Ukrainy w Polsce – wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyko adaptacji w kontekście funkcjonowania polityki społecznej na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022”,
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2024 r.

Promotorzy: prof. dr hab. Andrzej Pieczywoka
dr Magdalena Bierzyńska-Sudoł

I

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze spisu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, spisu wykresów, spisu ilustracji, spisu załączników. Praca liczy łącznie 265 stron.

We Wstępie podkreślone zostało znaczenie problematyki migracji, w tym szczególnie imigracji ludności ukraińskiej do Polski i konieczność badań tych zagadnień, Autorka zasygnalizowała cele rozprawy, z podziałem na cel poznawczy i praktyczny, zaproponowała podejście instytucjonalne, weryfikacji hipotezy głównej postanowiła dokonać za pomocą metody mieszanej, wykorzystując metody teoretyczne (m. in. analizę instytucjonalno-prawną, analizę treści...) i empiryczne (metoda sondażu diagnostycznego i wywiadu). W drugiej części Wstępu zawarte zostało krótkie przybliżenie treści poszczególnych rozdziałów pracy i

Zakończenie oraz informacja o specyfice i głównych autorach literatury zawartej w Bibliografii.

Na początku rozdziału 1 pt. „Uwarunkowania współczesnej imigracji w wymiarze podmiotowym”, zawarta została charakterystyka migracji i imigrantów wraz z kilkoma klasyfikacjami kategorii migrantów, modeli i przyczyn migracji. Druga część rozdziału przedstawia powiązania przestrzeni migracji z polityką społeczną i kategoriami środowiska bezpieczeństwa.

W rozdziale 2 pt. „Założenia metodologiczne”, przedstawione zostało uzasadnienie podjęcia badań imigrantów ukraińskich w Polsce, w kontekście polityki społecznej, sprecyzowany został przedmiot, cele badawcze, sformułowane problemy i hipotezy badawcze, ze wskazaniem na zastosowane zmienne niezależne i zależne oraz ich wskaźniki. Szeroko omówione zostały metody, techniki i narzędzia badawcze oraz organizacja i przebieg badań.

Rozdziały trzeci, czwarty i piąty mają w zasadzie charakter analityczny, chociaż w większym lub większym stopniu zawierają także wątki teoretyczne i metodologiczne.

Rozdział 3 pt. „Polityka społeczna wobec Ukraińców”, zawiera wiele materiału informacyjnego nt. adaptacji społecznej, polityki społecznej, kwestii społecznych, społeczeństwa obywatelskiego, administracji publicznej, ale w ostatniej części znajdujemy w nim analizę różnych strategii przyjętych w Polsce, centralnych, ale przede wszystkim wojewódzkich, dotyczących migracji.

W rozdziale 4, zgodnie z jego tytułem „Działania adaptacyjne na rzecz imigrantów z Ukrainy – badania własne”, zawarta została analiza wyników badań Autorki, przeprowadzonych przy wykorzystaniu sondażu diagnostycznego i wywiadów. Analizie poddano zagadnienia: przyczyn przyjazdu do Polski, form aktywności (praca, studia), możliwości zaspokojenia potrzeb i wyzwań jakie stoją przed imigrantami ukraińskimi, a także zmian proponowanych przez ekspertów i problemy komunikacyjne.

Rozdział 5 pt. „Przykładowa strategia poprawiająca adaptację imigrantów z Ukrainy” przedstawia autorską koncepcję strategii działania na rzecz skutecznej adaptacji Ukraińców w Polsce, w postaci stworzenia Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego. Rozdział zawiera analizę SWOT (problemów adaptacji imigrantów z Ukrainy), cele strategii, grupy docelowe, narzędzia komunikacji, harmonogram działań (CK-A) oraz system wdrażania, finansowania i monitoringu strategii.

W stosunkowo krótkim 5-stronicowym zakończeniu rozprawy doktorskiej, Autorka podkreśliła trafność swoich działań zmierzających do odpowiedzi na podstawowe pytania

badawcze. Jest ona świadoma różnych ograniczeń badawczych, które rzutują na ostateczny kształt dysertacji i ma nadzieję, że jej badania zachęcą innych do ich kontynuacji i pogłębiania

II

Przystępując do oceny merytorycznej pracy doktorskiej, chciałbym podkreślić olbrzymie znaczenie problematyki, którą podjęła mgr Paulina Chmielecka. Siła merytorycznego znaczenia tematu doktoratu polega zarówno na jego aspekcie etycznym, jak i społeczno-polityczno-gospodarczym, Ukraina od dziesięciu lat znajduje się w konflikcie zbrojnym z Federacją Rosyjską, a od prawie dwóch lat Rosjanie, wykorzystując swoją olbrzymią przewagę militarną, prowadzą nierówną wojnę na terenie Ukrainy, mordując tysiące niewinnych ludzi i niszcząc całą infrastrukturę tego państwa. Z jednej strony pomagamy uciekinierom ukraińskim w rozwiązywaniu przez nich życiowych problemów, z drugiej Ukraińcy podejmując prace na terenie Polski rozwiązują także nasze problemy, nie tylko demograficzne. Likwidujemy w ten sposób niedobory na naszym rynku pracy, ale mamy także okazję do doskonalenia polskich rozwiązań w zakresie m. in. polityki społecznej. Zadania te wymagają wzmoczenia aktywności i jakości pracy różnych instytucji, w tym właśnie w obszarze polityki społecznej. Aktywność ta musi być poprzedzona diagnozą szybko zmieniającej się sytuacji, nie tylko na polu militarnym, ale także społeczno-gospodarczym, w tym w zakresie rynku pracy, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, bezpieczeństwa publicznego i oczywiście – migracji. Potrzebna jest nie tylko luźna refleksja na powyższe tematy, ale przede wszystkim wnikliwe badania naukowe.

Praca doktorska Pani Pauliny Chmieleckiej wpisuje się w te oczekiwania i stanowi bardzo aktualną odpowiedź na potrzeby, zarówno imigrantów z Ukrainy, jak i polskich instytucji oraz polskich obywateli. Niewątpliwie należy zaliczyć ją do zestawu pierwszych naukowych opracowań ukazujących istotę zachodzących zjawisk oraz podejmujących próbę formułowania ich ocen, a przede wszystkim wskazujących na konieczne działania w tym zakresie. Autorka w swojej pracy odwołała się do polskich specjalistów z zakresu polityki społecznej, jak np.: J. Auleytnera, S. Golinowskiej, R. Szarfenberga, G. Firlit-Fesnak, a także wybitnych zagranicznych badaczy tej problematyki: R. Titmussa, G. Esping-Andersena, A. Giddensa. Wykorzystała także najnowsze prace specjalistów z zakresu migracji (M. Duszczyka, Z. Kawczyńskiej-Butrym, itd.), czy też bezpieczeństwa (J. Piwowarskiego, K. Żukrowskiej).

Bardzo pozytywnie oceniam pomysł powiązania badań dotyczących imigrantów z Ukrainy, z kategorią adaptacji, która w sposób oczywisty prowadzi Autorkę do wprowadzenia polityki społecznej w centrum rozważań jej dysertacji. Sukces w adaptacji do warunków polskiej przestrzeni w znacznym, a może nawet głównym stopniu, decyduje o przyszłości dzisiejszych imigrantów, tzn. o ich pozostaniu w naszym kraju, czy też wyjeździe z Polski. Słusznie P. Chmielecka podchodzi do adaptacji w sposób bardzo szeroki, wskazując na jej równoważne cztery wymiary: ekonomiczny, kulturowy, społeczno-polityczny i tożsamościowy. Pozwala jej to na wprowadzenie do analizy problemu migracji zagadnień rynku pracy (ekonomia), z zakresu polityki społecznej: kwestii pomocy społecznej, ochrony zdrowia, edukacji, polityki mieszkaniowej, itd. oraz innych problemów: bezpieczeństwa, komunikacji, itp.

Zgodnie z zasadami dotyczącymi pisania prac naukowych, w oparciu o badania empiryczne, słusznie Autorka rozpoczęła swoją dysertację od rozdziału *stricte* teoretycznego, przybliżając m. in. kategorie związane z problematyką migracji. Szczególnie podoba mi się przywołanie różnych klasyfikacji migrantów i ich charakterystyka, w tym dotyczących grup migrujących, kategorii migrantów i przyczyn migracji oraz próba autorskiego opracowania czterech modeli migracji po 1945 roku A. Giddensa. Dobrze, że w rozdziale 1-szym znalazło się miejsce na ukazanie związków między polityką migracyjną a polityką społeczną, z wykorzystaniem perspektywy krajowej i międzynarodowej (europejskiej).

Pozytywnie oceniam założenia metodologiczne rozprawy doktorskiej, w tym szczególnie bardzo ambitnie wyznaczone sobie dwa jej cele. Z czego pierwszy poznawczy (cel) dotyczy usystematyzowania wiedzy odnoszącej się do poziomu oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022, w kontekście funkcjonowania polityki społecznej, a drugi – praktyczny polegał na opracowaniu strategii organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Dobrze określony został przedmiot badań oraz w miarę precyzyjnie metody, techniki i narzędzia badawcze.

Na szczególną uwagę zasługuje wprowadzenie i sposób realizacji celu praktycznego rozprawy, czyli zaproponowanie strategii poprawiającej adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Na podstawie wyników własnych badań i uporządkowania wniosków z nich płynących, w postaci analizy SWOT, ukazującej szanse i zagrożenia oraz mocne i słabe strony adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim, Autorka (w rozdziale 5) przedstawiła koncepcję powołania Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP, z przemyślanym harmonogramem jego działań.

III

Na ocenę merytoryczną recenzowanego opracowania składają się także wątki krytyczne dotyczące rozprawy doktorskiej:

1. Wątpliwości metodologiczne

Jestem zwolennikiem przestrzegania zasady, że opracowania o charakterze *stricte* teoretycznym zawierają informacje metodologiczne we wstępie. Podobnie prace monograficzne, tzw. *case study* powinny mieć założenia metodologiczne we wstępie lub 1-szym rozdziale. Natomiast tekst oparty na badaniach empirycznych, z którym w tym przypadku mamy do czynienia, powinien mieć następującą strukturę: obok wstępu powinna być I – część (nie koniecznie tylko jeden rozdział) dotyczący rozważań teoretycznych, II – część winna zawiera założenia metodologiczne (przedmiot, cel...), z reguły w jednym rozdziale oraz III – część, tzw. analityczna, która może mieć wiele rozdziałów i zakończenie. Praca P. Chmieleckiej w zasadzie spełnia moje oczekiwania, ale niestety w 1-szym rozdziale teoretycznym znajdujemy fragmenty ściśle metodologiczne, a także analityczne. Natomiast w rozdziałach analitycznych (3,4 i 5) są wątki teoretyczne. **Jest to według mnie jedna z przyczyn chaosu jaki odczuwa jej czytelnik.**

Dodatkowo fragmenty teoretyczne w rozdziałach analitycznych nie są wystarczająco powiązane z treściami analitycznymi. Sprawiają wrażenie nieprzydatnych do analizy (zbędnych). **To z kolei powoduje wrażenie niespójności.**

2. Brak precyzji merytorycznej

Mam wrażenie, że Autorka niezbyt precyzyjnie rozumie relacje między polityką migracyjną a polityką społeczną. Zapis na str. 49: „(polityka migracyjna) Jako jeden z elementów polityki społecznej powinna dbać...”, sugeruje, że tylko polityka migracyjna jest elementem polityki społecznej. To jednak nie do końca prawda: Polityka społeczna jest częścią polityki migracyjnej (skierowana na zaspokojenie potrzeb migrantów), ale polityka migracyjna jest także częścią polityki społecznej, zgodnie z podmiotowym spojrzeniem na zakres polityki społecznej, czyli polityka społeczna dla imigrantów.

3. Słabości analityczne

W rozprawie znajduje się wiele niedoskonałości dotyczących badań i analizy ich wyników. Oto przykłady:

- informacje nt. badanych (płeć, wiek, wykształcenie, status,...) powinny znajdować się w wydzielonym punkcie rozdziału 2, pt. „Charakterystyka badanych”,

- analizując dane z określonego wykresu (tabeli) nie trzeba wymieniać wszystkich danych (tych nieistotnych), np. na str. 119 informacje o 3% i 1% zapisać: „Na trudności wskazują pojedyncze osoby.”,
- tekst zawarty na stronach 139 – 149 przedstawiany jako analiza strategii polityki społecznej dla każdego województwa oraz miast, które są ich stolicami, jest w zasadzie materiałem, który nie jest analizą, ale który można by wykorzystać do takiej analizy. Taka jego prezentacja jak na ss. 139-149 jest mało przydatna. Podobnie można ocenić materiał przedstawiający opinie ekspertów, zamieszczony na stronach: 178 – 184.

IV

W końcowej części recenzji chciałbym zwrócić uwagę na niedoskonałości, które mają charakter głównie techniczno-formalny i w zdecydowanej większości wynikający z pośpiechu w pisaniu pracy i nie skorygowaniu ich w drodze dokładnego sprawdzenia tekstu, przed jego oddaniem promotorom. Wszystkie te błędy powinny być usunięte, szczególnie gdyby pojawił się pomysł opublikowania rozprawy:

1. Chaos edytorski:

- błędy w zapisie: na ss.7, 11-13, 35, 50, 71, 96, 113, 118-121, 131, 140-149, 200,
- brak przejścia (powiązania) między dwoma fragmentami tekstu: ss.: 7, 8, 38-39, 41-42, 47, 127-129, 135,

2. Brak przypisów (np. na ss. 45, 50, 55, 61, 74, 188).

3. Słowo „termin” powinno być zastąpione słowem „pojęcie”, na ss.: 15, 22, 78, 80, 125, 128, 133.

4. Niedoskonałości merytoryczne:

- w badaniach naukowych weryfikuje się hipotezę, a nie założenia dysertacji (s. 15)
- brak tytułu pracy J, Auleytnera (s. 72),
- niedopuszczalne wykorzystywanie w doktoracie takich źródeł (s. 85),
- w zdaniu: „Adaptacja odnosi się... (s. 115) sugeruje się niewłaściwe relacje między adaptacją i integracją, adaptacja to jednokierunkowe działanie podmiotu, który się adaptuje do otoczenia, a integracja to dwukierunkowa aktywność, wspomnianego podmiotu i otoczenia.,
- w tych przypadkach, potrzeby się zaspokajają lub zapewnia się zaspokojenie potrzeb, ale nie „zapewnia potrzeb” (ss. 118, 120)

- s. 131 zdanie: „Zatem zgodnie z powyższym organizacje, które wspierają lub uzupełniają działalność państwa.....zaliczamy do państwowych podmiotów polityki społecznej.”, na pewno nie napisał prof. J. Ayleytner. Stwierdził on wręcz odwrotnie, że w tym przypadku chodzi o pozapaństwowe podmioty polityki społecznej.
- s. 200: utrudnienia w znalezieniu mieszkania oraz problem ze znajomością języka polskiego, to nie są mocne strony, ale zdecydowanie słabe strony imigrantów z Ukrainy.

V

Konkluzja:

Recenzowana praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autorka w sposób samodzielny przeprowadziła badania i wykazała się niezbędną wiedzą teoretyczną. Mimo pewnych niedoskonałości, chcę dać Doktorantce szansę na ustosunkowanie się do moich zarzutów i wątpliwości sformułowanych w tej recenzji i stawiam wniosek o dopuszczenie rozprawy doktorskiej Pani mgr Pauliny Chmieleckiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.